

Bölüm 4

KIRGIZ MİLLİ EĞLENCERİ: XIX. YÜZYILIN SONLARI VE XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA

Mehmet TÜRKMEN¹

1. GİRİŞ²

Bireyin yaşadığı sosyal ortam, ortak anıların biçim ve içeriği için bir çerçeve oluşturur. Tarihsel yorumlar ve algı örüntüleri, bireysel ve kolektif bellek arasındaki karşılıklı ilişkiden kaynaklanmaktadır. Kırgızlar, Türk toplulukları içerisinde geleneksel kültür unsurları, folklorik tüketimleri ve arketip kültür kodları sosyal ve beşerî bilimciler tarafından en çok araştırılmaya tabi tutulanlardandır. Araştırmacıların Kırgız kültürü hakkında en çok odaklandıkları konu: milli eğlenceler ile bu eğlencelerde sergilenen ve yarış özelliği taşıyan geleneksel sporlar ve de eğlence özelliği taşıyan oyunlarıdır (Bartold, 1964: 647). Dolayısıyla eğlence kültüründe, geleneksel sporların kökenine inebilme ve karakterini tahlil edebilmede, teorik ve pratik açıdan incelenmesinde, unutulmuş ve unutulmaya yüz tutmuşları gün yüzüne çıkarmada, bilinmeyen yönleri ve orijinal adlarıyla doğru yansıtmada Kırgızlar, Türk halkları içerisinde en potansiyel kaynaklara sahiptirler.

¹ Prof. Dr. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi & Muş Alparslan Üniversitesi, Bışkek / KGZ & TUR. m.turkmen@alparslan.edu.tr ; ORCID İD: <https://orcid.org/0000-0002-5926-7522>

² **Not:** Bu çalışma, KTMU-BAP-2018.GOSAUM.01 numaralı “Kırgızistan ve Türkiye’de Geleneksel Atlı Sporların Araştırılması” başlıklı Bilimsel Araştırma Projesinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Abramzon, SM. (1946). "Tul" kak perezhitok animizma u kirgizov ["Tul" as a relic of animism among the Kirghiz] // Belek S. Ye. Malovu. Frunze: Kirg. FAN,
- Abramzon, SM. (1968). *Kirgizy v ikh etnogeneticheskikh i istoriko-kul'turnykh svyazyakh s narodami sopredel'nykh stran* [Kirghiz in their ethnogenetic, historical and cultural ties with the peoples of neighboring countries.]. Leningrat: Avtoref. dok. diss.
- Abramzon, SM. (1971). *Kirgizy i ikh etnogeneticheskiye i istoriko-kul'turnyye svyazi* [Kirghiz and their ethnogenetic and historical and cultural ties], Leningrat: Nauka.
- Abramzon, SM. (1976). "Normy braka u kirgizov v proshlom" [Marriage rates among Kyrgyz in the past], *Sovetskaya etnografiya*, ISSN 0869-5415, (№ 1): 49-57 pp.
- Aytmambetov, D. (1967). *Kul'tura kirgizskogo naroda vo vtoroy polovine XIX v. i nachale XX v* [The culture of the Kyrgyz people in the second half of the 19th century. and the beginning of the XX century], Frunze: Ilim.
- Bartold, VV. (1964). "Istoriya kul'turnoy zhizni Turkestana [The history of the cultural life of Turkestan]", *Soch.* T. 2. 646-64 pp, Moskova: Nauk.
- Berdnikov, K.Ye. (1960). *Ocherki po istorii narodnogo obrazovaniya v Turkestane* [Essays on the history of public education in Turkestan], CH. 2, Moskova: Ak. ped. nauk.
- Divayev, AA. (1905). "Iгры Kyrgyzskikh detey [Games of Kyrgyz children]", «*Turkestanskiye vyskazyvaniya*», (№ 152): 1-12 pp.
- Divayev, AA. (1907). O drevnikh igrakh kyrgyzskoy molodezhi [About the ancient games of Kyrgyz youth], «*Turkestanskiye vyskazyvaniya*», № 54: 46-61
- Galuzo, PG. (1935). *Turkestan koloniya: ocherki istorii Turkestana ot zavoyevaniya russkikh do revolyutsii 1917* [Turkestan colony: essays on the history of Turkestan from the conquest of the Russians to the revolution of 1917], Tashkent: Gos. Izd. Uz. SSR.
- Geyer, I.I. (1901). *Putevoditel' po Turkestanu* [Guide to Turkestan], Tashkent: Tipo-lit. https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003696113/
- Grodekov, NI. (1889). *Kirgizy i karakirgizy Syr-Dar'inskoy oblasti: Yuridicheskiy byt*. [Kirghiz and Karakirgiz of the Syr-Darya region: Legal life], T. 1, № 42, Tipolit. S.I. Lakhtina, Tashkent: Tipo-lit. <http://antiq.kz/portfolio/kirgizy-i-karakirgizy-syr-darinskoj-oblasti/>
- Kaufman AA. (1897). *Pereselentsy-arendatory Turgayskoy oblasti*. T. VIII, SPb. <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/37235-ch-2-pereselentsy-arendatory-turgayskoy-oblasti-1897>
- Kostenko, LF. (1880). *Turkestanskaya oblast*, 1 t., Sankt-Peterburg. file:///C:/Users/turkm/Downloads/57062558.pdf
- Levshin, AI. (1832). *Opisaniye Kirgiz-Kazach'ikh, ili Kirgiz-kaysatskikh ord i stepey*, SPb: Karla Krayya. <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/47074-ch-1-izvesti>

- ya-geograficheskie-1832
- Litvinov VP. (2017) "Sanitary-Epidemiological Measures of the Authorities in the System of Pilgrimage of Russian Turkestan Muslims (1865–1917)", *Vlast'*, 2017-(05): 210-216. file:///C:/Users/turkm/Downloads/5144-Tekst%20статьи-9564-1-10-20170529.pdf
- Lunin, BV. (1958). *Iz istorii russkogo vostokovedeniya i arkheologii v Turkestane*, Tashkent: Izd-vo AN UzSSR. file:///C:/Users/turkm/Downloads/59896064.pdf
- Mamytov, SA. (1999). *Kyrgyzsko-tatarskiye literaturnyye svyazi vtoroy poloviny XIX- nachala XX veka*. Bishkek: Mektep.
- Pogorelskiy, Ya. – Batrakov, V. (1930). *Ekonomika kochevogo aula Kirgizstana*, Moskova: Izdaniye Sovnarkoma KASSR.
- Severtsov, NA. (1873) *Puteshestviya po Turkestanskomu krayu i issledovaniye gornoy strany Tyan-Shanya*. St. Petersburg: Tipografiya K.V. Trubnikova.
- Semenov-Tyan-Shansky, PP. (1947). *Puteshestviye na goru Boga v 1851-1852 gg*, Moskova: Tom I.
- Semenov-Tyan-Shanskiy, PP. (1958). *Puteshestviye v Tyan'-Shan' v 1856-1857 gg.*, Moskova: Tom II.
- Simakov, GN. (1984). *Obshchestvennyye funktsii kirgizskikh narodnykh razvlecheniy v kontse XIX- nachale XX v.*, Leningrat: Nauk.
- Sokolovskiy, VG. (1926). *Kazakskiy aul. Tsent. Stat upravl.* Tashkent: KazASSR.
- Sorokin, N. (1871). "Zametka o posmertnykh kirgizskikh obryadakh", *Tobol'skiye gubernskiyeye vedomosti*. Tobol'sk, № 5.
- Soyuz, N. (1862). *Trizna u Kirgiz: Severnaya pchela*, № 283. St. Petersburg.
- Stasevich, IV. (2005). *Etnografiya, etnologiya i antropologiya po: Status vdovy v kul'ture Kazakhov i Kirgizov*, St. Petersburg: Kandidata istoricheskikh nauk.
- Tolstov, SP. (1935) "Perezhitki totemizma i dual'noy organizatsii u turkmen.," *Problemy istorii dokapitalisticheskikh obshchestv*, № 9 (10): 14-23, Moskova- Leningrat.
- Turkmen, M. (1998). "Geçmişten Günümüze Türklerde Rahvan (Yorga) Binicilik", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri*, Ekim 1998, Cilt 3, Sayı (4): 53-64.
- Turkmen, M.- Imamoğlu O.- Turkmen, L. (2005). "Dünden Bugüne Türklerde Kız ve Kelin Kovu Oyunu", *Gazi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran 2005, Cilt: 6, Sayı: (1): 49-57.
- Turkmen, M.- Ozmaden, H. (2000). "Kırgızlarda Popülerliğini Yitirmiş Geleneksel Binicilik Sporları ile Türkiye'deki Versiyonları", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt: V., S.: (2): 43-66.
- Turkmen, M.- Mete, B.- Turkmen, L. (2007). "Geçmişten Günümüze Türklerde Kök-börü / Ulak-tartış / Buz-kaşı / Torpok-tartış Oyunu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, ISSN:0255-0644, Ocak-Şubat, 2007, (Sayı:166): 95-108.
- Turkmen, M. (2010). *11th International Sport Sciences Congress*, "Enish/ Oogdarish/ Mounted Wrestling in Middle and North Asia Turkish Tribes", November 10-12, 2010, 268-273 pp. Antalya/Turkey,
- Turkmen, M. (2019). "Anadolu'da Unutulmuş Bir Geleneksel Oyun: Atlı Tura",

- The Journal of International Social Research*, ISSN: 1307-9581, Yıl: 2019, Vol. 12- Issue: (67): 1107-1113, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3799>
- Turkmen, M. & Alimov U. (2019). "With developmental aspects: camlı shoot in central Asian Turks", *The Journal of International Social Research*, ISSN: 1307-9581, October 2019, Volume: 12, Issue (66): 1391-1398 pp. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3678>
- Turkmen, M. & Djanuzakov, K. (2019). "Orta Asya Türk Halklarında Kadim Bir Atlı Spor: Ukuruk Salmaktuu- Qurik- Emdik Ürediş", *Turkish Studies*, ISSN: 1308-2140, Yıl: 2019, Volume: 14 Issue (7): 4059-4070, DOI: 10.29228/TurkishStudies.30379
- Tugay T.I. "Predstaviteli orenburgskoy gubernskoy administratsii i krayevdcheskikh obshchestv v izuchenie Kazakhstana i sredney azii (Vtor. Pol. XIX – Nach. XX v.) [Representatives Of The Orenburg Government Administration and Local Studies Societies in the Study of Kazakhstan and Central Asia (Second half. XIX - Beginning XX century.)]" *Vestnik OGU*, May`2012, №5 (141): 176-182. http://vestnik.osu.ru/2012_5/27.pdf
- Valihanov, Ch.Ch. (1961). *Sobraniye sochineniy* [Collected works]. T. I., AN Kaz. SSR, Alma-Ata 1961. <https://search.rsl.ru/ru/record/01004496906>
- Vasiliyev, AV. (1898). "Obraztsy Kirgizskoy narodnoy slovesnosti: Kirgizskiy skazki", *Tipolithography*, FB. Sachkova, Vyp (№), 1-18, Orenburg. <http://nblib.library.kz/elib/Sait/redkieknigi3.html>
- Vámbéry, Hermann Árminius (1874). *Puteshestviye po Sredney Azii* [Travel to Central Asia], 2-ye izd. / Moskova: Gosudarstvennaya publichnaya istoricheskaya biblioteka. <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/16103-vamperi-a-puteshestvie-po-sredney-azii-m-1874>
- Vámbéry, Hermann Árminius (1885/2004). *Das Türkenvolk in seinen ethnologischen und ethnographischen Beziehungen*. Leipzig: This Elibron Classics book is a facsimile reprint of a 1885 edition by F. A. Brockhaus. <https://www.amazon.com/T%C3%BCrkenvolk-seinen-ethnologischen-ethnographischen-Beziehungen/dp/0543948951>
- Yevreinov, A. (1851). "Vnutrenniy ili Bukeyev, Kyrgyzsko-Kazatskaya orda [Vnutrenniy ili Bukeyev, Kyrgyzsko-Kazatskaya orda]", *Sovremennik*, Tom XXIX, № 10. https://www.academia.edu/44252087/Евреинов_А_Внутренняя_или_Букеевская_киргиз_казачья_орда_Современник_Т_XXIX_1851_октябрь